

SHOK HOLATLARDA KLINIKAGACHA TEZ TIBBIY YORDAMNING ZAMONAVIY TAMOYILLARI

Beshariq Abu Ali ibn Sino nomidagi Jamoat salomatligi texnikumi o'qituvchisi
Farhodjonova O'g'iloy Farhodjon qizi

Annotatsiya: *Shok organizmning hayot uchun xavfli bo'lgan og'ir patologik holatlaridan biri hisoblanadi. U to'qima va a'zolarining qon bilan yetarli ta'minlanmasligi natijasida yuzaga keladi. Shokning turli ko'rinishlari mavjud bo'lib, ularning barchasi o'z vaqtida aniqlanmasa va tegishli yordam ko'rsatilmasa, bemor hayotiga jiddiy xavf tug'diradi. Mazkur maqolada shok holatlarining asosiy turlari, klinik belgilari hamda klinikagacha bo'lgan bosqichda ko'rsatiladigan zamonaviy tez tibbiy yordam tamoyillari yoritilgan*

Kalit so'zlar: *shok, gipovolemiya, perfuziya, reanimatsiya, tez tibbiy yordam, infuzion terapiya, travma.*

Аннотация: *В данной статье рассмотрены современные принципы оказания догоспитальной неотложной медицинской помощи при шоковых состояниях. Проанализированы основные виды шока, их этиология, клинические проявления и алгоритмы экстренной помощи. Подчеркивается важность ранней диагностики и своевременного оказания медицинской помощи для предотвращения тяжелых осложнений и снижения уровня летальности. Современные подходы к ведению пациентов на догоспитальном этапе позволяют повысить эффективность лечения и улучшить прогноз заболевания.*

Ключевые слова: *шок, гиповолемический шок, кардиогенный шок, анафилактический шок, септический шок, неотложная медицинская помощь, догоспитальный этап, инфузионная терапия, реанимация.*

Annotation: *This article provides an extended analysis of the pathology of will, its role in normal mental functioning, and the main forms of volitional disorders. Clinical manifestations, causes, and the impact of volitional pathology on personality and social adaptation are discussed.*

Key words: *will, shock, hypovolemic shock, cardiogenic shock, anaphylactic shock, septic shock, emergency medical care, prehospital care, infusion therapy, resuscitation.*

SHOK HOLATLARDA KLINIKAGACHA TEZ TIBBIY YORDAMNING ZAMONAVIY TAMOYILLARI

Shok – bu organizmning og'ir patologik holati bo'lib, to'qima va a'zolarining qon bilan ta'minlanishi keskin buzilishi natijasida yuzaga keladi. Shok rivojlanganda hujayralarga kislorod va oziq moddalar yetib bormaydi, moddalar almashinuvi izdan chiqadi va hayotiy

muhim a'zolar faoliyati buziladi. Shok o'z vaqtida aniqlanib, zarur tibbiy yordam ko'rsatilmasa, bemorning o'limiga olib kelishi mumkin. Shu sababli shok holatlarida tez va to'g'ri tibbiy yordam ko'rsatish muhim ahamiyatga ega.

Shokning kelib chiqish sabablariga qarab bir necha turlari mavjud. Travmatik shok og'ir jarohatlar, suyak sinishlari va ezilishlar natijasida rivojlanadi. Gemorragik shok ko'p miqdorda qon yo'qotilganda kuzatiladi. Anafilaktik shok allergik reaksiyaning eng og'ir ko'rinishi bo'lib, dori vositalari, oziq-ovqat mahsulotlari yoki hasharotlar chaqishi natijasida yuzaga kelishi mumkin. Kardiogen shok yurak faoliyatining keskin buzilishi, masalan, miokard infarktida rivojlanadi. Septik shok esa og'ir infeksiyalar va sepsis oqibatida paydo bo'ladi.

Shokning klinik belgilari uning turi va og'irlik darajasiga bog'liq. Bemor odatda holsizlik, bosh aylanishi, chanqash, bezovtalik yoki aksincha loqaydlikdan shikoyat qiladi. Teri oqaradi, sovuq va nam bo'lib qoladi. Puls tezlashadi, ammo sust seziladi. Arterial qon bosimi pasayadi, nafas olish tezlashadi. Og'ir holatlarda bemor hushini yo'qotishi mumkin. Siydik ajralishining kamayishi ham shokning muhim belgilaridan biridir.

Shok holatlarida tez tibbiy yordam ko'rsatishda birinchi navbatda bemorning hayotiy muhim funksiyalari baholanadi. Nafas yo'llarining o'tkazuvchanligi tekshiriladi va zarur bo'lsa tiklanadi. Nafas olish yetarli bo'lmagan hollarda kislorod beriladi yoki sun'iy nafas oldirish amalga oshiriladi. Yurak-qon tomir tizimi holati baholanib, puls va arterial bosim nazorat qilinadi. Bemor gorizontol holatga yotqizilib, oyoqlari biroz ko'tariladi. Bu bosh miya va yurakka qon oqimini yaxshilashga yordam beradi.

Qon ketish kuzatilayotgan bo'lsa, uni imkon qadar tezroq to'xtatish zarur. Buning uchun bosuvchi bog'lam, jgut yoki boshqa usullardan foydalaniladi. Venoz yo'l ochilib, infuzion terapiya boshlanadi. Organizmda aylanayotgan qon hajmini tiklash maqsadida fiziologik eritma yoki Ringer eritmasi yuboriladi. Gemorragik shokda qon va qon komponentlarini quyish talab etilishi mumkin.

Anafilaktik shokda allergen ta'sirini darhol to'xtatish kerak. Bemorning ahvolini barqarorlashtirish uchun adrenalin yuboriladi, kislorod terapiyasi o'tkaziladi hamda antigistamin va glyukokortikoid preparatlar qo'llanadi. Kardiogen shokda yurak faoliyatini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan davo choralari amalga oshiriladi. Septik shokda esa infuzion terapiya bilan bir qatorda antibiotiklar qo'llanadi.

Shok holatidagi bemor doimiy kuzatuv ostida bo'lishi kerak. Arterial bosim, puls, nafas soni, kislorod bilan to'yinganlik darajasi va boshqa ko'rsatkichlar muntazam nazorat qilinadi. Zarurat tug'ilganda reanimatsion tadbirlar o'tkaziladi. Shokning oldini olishda jarohatlar va qon ketishlarni o'z vaqtida davolash, allergik reaksiyalarni nazorat qilish, yurak-qon tomir hamda infeksiyon kasalliklarni erta aniqlash va davolash muhim ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, shok organizmning hayot uchun xavfli bo'lgan og'ir patologik holati hisoblanadi. Shokning dastlabki belgilarini erta aniqlash, uning sababini bartaraf etish va tezkor tibbiy yordam ko'rsatish bemor hayotini saqlab qolishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tez tibbiy yordam xodimlarining bilim va ko'nikmalari shok oqibatlarini kamaytirish hamda bemorning sog'ayib ketish imkoniyatlarini oshirishda muhim o'rin tutadi. Favqulodda

holatlar orasida shok eng ko'p uchraydigan va o'lim ko'rsatkichlari yuqori bo'lgan patologik sindromlardan biri hisoblanadi. Shok organizmning turli sabablar ta'sirida yuzaga keladigan umumiy reaksiyasi bo'lib, uning asosida qon aylanishining buzilishi va hayotiy muhim a'zolarining kislorod bilan ta'minlanishining kamayishi yotadi. Natijada hujayralarda metabolik o'zgarishlar rivojlanib, ko'p a'zoli yetishmovchilik yuzaga kelishi mumkin.

So'nggi yillarda shok holatlarida yordam ko'rsatish bo'yicha yangi algoritmlar ishlab chiqildi. Ularning asosiy maqsadi bemorni imkon qadar erta baholash, shok sababini aniqlash va shifoxonaga yetkazilgunga qadar hayotiy muhim funksiyalarni saqlab qolishdan iborat.

Shokning tasnifi va rivojlanish mexanizmi

Kelib chiqish sababiga qarab shok bir necha turlarga bo'linadi:

Gipovolemik shok qon yoki suyuqlikning katta miqdorda yo'qotilishi natijasida rivojlanadi. Bu turdagi shok travmalar, kuyishlar, ichki qon ketishlar va og'ir diareya holatlarida kuzatiladi.

Kardiogen shok yurakning nasoslik funksiyasi keskin pasayganda yuzaga keladi. Miokard infarkti, og'ir aritmiyalar va yurak nuqsonlari bunga sabab bo'lishi mumkin.

Anafilaktik shok allergik reaksiyaning eng og'ir ko'rinishi bo'lib, allergen ta'siridan keyin qisqa vaqt ichida rivojlanadi.

Septik shok esa organizmga infeksiya tushishi natijasida rivojlanadigan og'ir holat bo'lib, qon tomirlar tonusining pasayishi va arterial bosimning tushishi bilan xarakterlanadi.

Travmatik shok og'ir jarohatlar, ko'p sonli sinishlar va katta hajmdagi qon yo'qotishlarda kuzatiladi.

Shokning klinik belgilari

Shokning dastlabki bosqichlarida bemorda bezovtalik, qo'rquv hissi va umumiy holsizlik paydo bo'ladi. Keyinchalik arterial bosim pasayadi, yurak urishi tezlashadi va nafas olish soni ortadi.

Bemorning terisi oqarib, sovuq va nam bo'lib qoladi. Periferik qon aylanishining buzilishi tufayli qo'l va oyoqlar muzlaydi. Siydik ajralishi kamayadi, buyrak faoliyati izdan chiqadi.

Og'ir hollarda bemorning ongi buziladi, hushdan ketish va koma holati rivojlanishi mumkin. Ushbu belgilar shokning chuqurlashib borayotganidan dalolat beradi.

Klinikagacha bo'lgan tez tibbiy yordamning zamonaviy tamoyillari

Shok holatlarida yordam ko'rsatishning asosiy maqsadi hayotiy muhim a'zolarining qon bilan ta'minlanishini tiklash va bemorni imkon qadar tezroq ixtisoslashgan muassasaga yetkazishdan iborat.

Birinchi navbatda bemorning holati ABCDE algoritmi bo'yicha baholanadi. Nafas yo'llarining o'tkazuvchanligi tekshiriladi, nafas olish va qon aylanishi nazorat qilinadi. Zarurat tug'ilganda sun'iy nafas berish yoki yurak-o'pka reanimatsiyasi boshlanadi.

Shokdagi bemorlarga kislorod terapiyasi muhim ahamiyatga ega. Kislorod to'qimalardagi gipoksiyani kamaytiradi va hayotiy muhim a'zolar faoliyatini qo'llab-quvvatlaydi.

Travmatik va gipovolemik shoklarda qon ketishni imkon qadar tez to'xtatish talab etiladi. Bunda bosuvchi bog'lamlar, turniketlar va boshqa gemostatik vositalardan foydalaniladi.

Venoz kirish yo'li ochilib, infuzion terapiya boshlanadi. Kristalloid eritmalar yordamida aylanayotgan qon hajmi qisman tiklanadi. Anafilaktik shokda esa adrenal yuborish eng muhim davolash chorasi hisoblanadi.

Bemorning tana haroratini saqlash ham zamonaviy yordam tamoyillaridan biri hisoblanadi. Sovuq muhitda qolgan bemorlarda gipoterimiya shokni yanada og'irlashtirishi mumkin.

Muhokama

Bugungi kunda tez tibbiy yordam xizmatida shok holatlariga yondashuv tubdan o'zgarmoqda. Ilgari asosiy e'tibor faqat arterial bosimni ko'tarishga qaratilgan bo'lsa, hozirgi zamonaviy yondashuvlarda to'qimalar perfuziyasini tiklash va gipoksiyani bartaraf etish ustuvor hisoblanadi.

Klinik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, shok holatlarida dastlabki bir soat ichida ko'rsatilgan sifatli yordam bemorlarning omon qolish ko'rsatkichlarini sezilarli darajada oshiradi. Shu sababli tez tibbiy yordam xodimlarining nazariy bilimlari va amaliy ko'nikmalarini muntazam takomillashtirib borish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Shok holatlari favqulodda tibbiyotning eng dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Klinikagacha bo'lgan bosqichda bemorni tezkor baholash, nafas yo'llarini tiklash, kislorod terapiyasini o'tkazish, qon ketishni to'xtatish va infuzion terapiyani boshlash bemor hayotini saqlab qolishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Zamonaviy algoritmlardan foydalanish va tibbiyot xodimlarining malakasini oshirish shok bilan bog'liq o'lim ko'rsatkichlarini kamaytirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Axmedov R.A., To'xtayev B.X. Tez tibbiy yordam va reanimatologiya asoslari. – Toshkent: Ibn Sino nomidagi nashriyot, 2022.
- 2.Asqarov P.A., Rasulov A.A. Favqulodda holatlar tibbiyoti. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.
- 3.Karimov Sh.I. Xirurgik kasalliklar. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
- 4.Shodmonov E.Sh., Xudoyberdiyev A.B. Tez tibbiy yordam. – Toshkent: Tafakkur bo'stoni, 2021.
- 5.Tojiboyev M.T. Reanimatsiya va intensiv terapiya asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2020.
- 6.O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. Shoshilinch tibbiy yordam bo'yicha klinik protokollar va amaliy tavsiyalar. – Toshkent, 2023.
- 7.Favqulodda vaziyatlarda birinchi tibbiy yordam ko'rsatish bo'yicha uslubiy qo'llanma. – Toshkent, 2022.